

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI

EĞİTİM EL KİTABI

5

İbrahim Çamlı

**DÜNYA OLAYLARI
VE**

DIŞ POLİTİKAMIZ

TÜSTAY

HALK, İSTEDİĞİNİ YAPABİLSE BİLE,
UYANDIRILMADIKÇA, NE İSTEDİĞİNİ BİLEMEZ...

BU KİTAPLARI

NİÇİN ÇIKARIYORUZ?

Biz öğretmenler; toplumumuzu ve ülkemizi Mustafa Kemal'in gösterdiği yolda ve yönde ileri üretim ve yönetim aşamalarına ulaştırmak istiyoruz. İdeolojimizin ve eylemlerimizin temel amacı budur. Bunun en doğru yolu, toplum yapımızın temeline inen köklü reformların yapılmasıdır, yani altyapı devrimidir. Altyapı devrimi yapılmadıkça, üstyapıda (hukukta, ahlâkta, felsefede, yazıda, ölçü ve tartıda, sanatta...) yapılan değişiklikler bünyeyi etkilemez. Toplum, bunalmasına devam eder.

Bu yüzden biz, "devrim için eğitim" diyoruz. Toplumsal ve ulusal çıkarlarımızı bu yolda ve bu yönde görüyoruz. Bu amaçla çıkardığımız bu el kitapları hepimizin yararlanacağı başlıca bilgi kaynağı olacaktır.

Bize, "Politik faaliyet yapıyorsunuz, ideolojik çaba gösteriyorsunuz..." diyenler, bize kanun kitap dersi vermeye kalkanlar, aslında, çağdaş anlamda bir felsefi kültürden yoksundurlar. Dün "on" üzerinden "4,5" numara verip sınıf geçirdiklerimiz bugün bize ders vermeğe kalkmasınlar!.. Yayınladığımız bu kitapçıkları onlar da okurlarsa, bizim gibi onlar da eksiklerini gidermiş olacaklardır.

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI

Y a z a n :

İBRAHİM ÇAMLI

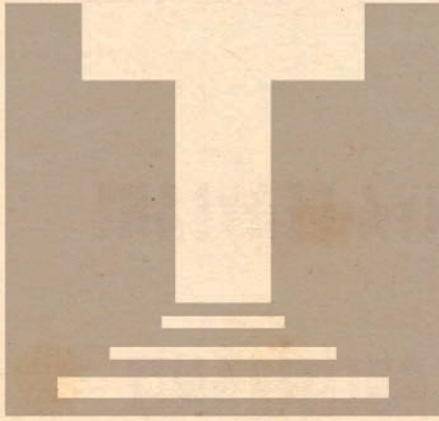
**DÜNYA OLAYLARI
VE
DIŞ POLİTİKAMIZ**

TÜSTAV

TÖS Genel Merkezi, Gazi M. Kemal Bulvarı, 14/1
Yenişehir — ANKARA

Kapak Düzeni : *Ozan SAĞDIÇ*

TÜSTAV

Bu el kitabı 15.000 sayı olarak Haziran
1969'da TÖYKO matbaasında basılmıştır.

DÜNYA OLAYLARI VE DIŞ POLİTİKAMIZ

Bu broşürde son 50 yılın, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında siyasi tarihi, Dünya politikasının aktüel meseleleri ve Türk dış politikası hakkında, günümüzün tartışılmakta olan dış politika sorunlarına ışık tutacak şekilde (ve bu sorunları yansıtır başlıklar altında olmak üzere) genel bilgi verilmeye çalışılmaktadır.

1) SOĞUK HARBİN ANLAMI VE KISA TARİHÇESİ

Soğuk harp, zıt sosyal düzenlere sahip iki süperdevletin kendilerini dünya ölçüsünde kabul ettirmek için büyük devlet politikası metodları ile giriştikleri ve genellikle aksiyon ve reaksiyon halinde sürüp giden yıkıcı bir çıkar çatışmasıdır. Bu çatışmanın bir Üçüncü Dünya Savaşı ile sonuçlanmamasının sebebi, kurulan nükleer denge ile etkisi büyük olan yeni dünya kamu oyudur. Burada ilk kabahatlinin kim olduğunu araştırmak biraz da "Yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan çıkmıştır" sorusunu cevaplandırmak kadar güçtür. Yalnız şu kadarı kesin ki, bir yandan özgürlük, diğer yandan eşitlik adına devletler hukuku prensipleri ve insanlık hakları çiğnenerek sürdürülen bu çatışmanın ilk kısmında Sovyet yayılması, günümüze kadar gelen ikinci kısmında ise, az gelişmiş büyük dünya kitlelerinin siyasi ve iktisadi kaderlerini radikal bir sol anlayış içinde tayinleri ve kendisini tarihî akışın karşısında bulması ile Amerikan yayılması ağır basmaktadır. Ancak 1968 yazında Çekoslovakya'yı işgalleri ile Sovyetler, mevcut kuvvet dengesini ve dolayısıyla barışı

zorlamamakla beraber, Marksist dünyadaki yeni konjktür karşısında müdahaleci süperdevlet kişiliğinden kurtulamadıklarını da göstermişlerdir.

A. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ

Soğuk harb aslında 7 Kasım 1917'de Bolşeviklerin Petrograd'da iktidarı ele almaları ve dünyanın iki ayrı ideolojik kampa ayrılması ile başlar. Bu tarihi takip eden üç yıl, Rusya'nın I. Cihan Savaşı müttefiklerinin (Amerika dahil) karşı ihtilâli desteklemek ve Sovyet rejimini yıkmak için Rus topraklarında giriştikleri askerî müdahalelerin doğurduğu iç savaş ile geçti. Batı'nın bu hareketi için gösterdiği sebep, Bolşevik ihtilâlinin milletlerarası karakteri idi. Gerçi ihtilâlin bir dünya ihtilâli yönü vardı ve bütün dünyanın komünist partilerini içine alan Moskova'da Üçüncü Enternasyonal (Comintern) sözü geçen müdahaleden sonra olmakla beraber, gene de bu dönem içinde, mart 1919'da kurulmuştu. Anca o sırada iş başında olan gerici Batı rejimlerinin insan haklarını ve hürriyetlerini korumak için değil, kurdukları dünya ölçüsünde bir sömürme düzenini muhafaza etmek için mücadele ettikleri de açıktır. Sovyetler, Batı ile barış içinde yan yana yaşama prensibini (Coexistence) bu devrede ortaya attıkları iddiasındadırlar. Bolşeviklerin bu yıllarda böyle bir teklifi olmuşsa bile bunun samimiyetinden şüphe etmek yerinde olur. Buna karşılık 1921'de, iç savaşın yeni rejimin başarısı ile bitmesi ve muhafazakâr bir iktisadî politikanın (NEP: Yeni İktisadî Politika) uygulanması ile açılan daha uzlaşıcı bir devrede, eski Çar hükümetinin borçlarının tanınması, İtilâf Devletlerinin Rus topraklarında yaptıkları zarar için tazminattan vazgeçilmesi, genel bir silâhsızlanma gibi noktaları içine alan geniş bir "barış içinde yan yana yaşama" düzeni getiren tekliflerinin ciddiliği de meydandadır. Cenova'da yapılan bu teklife Batılılar yanaşma-

mış, ancak Almanya ile Rapello (Cenova'nın bir banliyösü) Anlaşması'nın imzalanması sağlanabilmişti. Bununla beraber, 1921'i takip eden bir-iki yıl içinde muhtelif Batı memleketleri ile ticaret anlaşmaları imzalanır (bu arada Türkiye ile 26 mart 1921 Dostluk Anlaşması) ve 1925'e kadar belli başlı devletler Sovyet Rusya'yı tanırlar. Yalnız Amerika Birleşik Devletleri 1933 yılına, Roosevelt'in iktidara geldiği tarihe kadar Sovyet Rusya'yı tanımamakta ısrar eder.

II. Dünya Savaşı öncesi Doğu - Batı münasebetlerinin ikinci önemli devresi, muhafazakâr Batının bir Ortaçağ çıkışı olan Nazi Almanyası'nın kurulup yayılmaya başladığı 1930 yıllarıdır. Rusya'nın bu dönemdeki politikası aynen Roosevelt Amerikası'nunki gibi yapıcıdır ve Nazi Almanyası'nın saldırılarını durdurtmak için bir kolektif güvenlik sistemi kurulması yolundaki çabaları samimidir. Bunun en önemli belirtisi Fransa ile beraber giriştiği "Doğu Paktı" teşebbüsüdür. Ancak bu ve buna benzer diğer gayretleri İngiltere ve Fransa'nın gerici çevreleri tarafından devamlı surette sabote edilmiştir.

Sovyet Rusya, kendisini Almanya ile bir saldırmazlık paktına iten sebebin Fransa ve İngiltere'nin bu tutumu olduğunu iddia etmektedir. Hattâ Sovyet iddialarına göre, Ağustos 1939'da Moskova'da İngiliz, Fransız ve Rus askerî heyetleri arasında konuşmalar olurken, İngiltere Londra'da Almanlarla gizli müzakere sürdürmekte idi. Gerçekten, Saldırmazlık Paktının, Sovyet Rusya için emniyet zorunluklarını inkâr etmeğe imkân yoktur. Ancak, Saldırmazlık Paktını takip eden Doğu Polonya, Besarabya ve Baltık memleketlerinin işgali ile Finlandiya'ya saldırı hareketleri, bir güvenlik kordonu kurma zaruretî ile kolay savunulamaz. Hele bu toprakların eski Rus toprakları olduğu iddiası affedilmez bir davranıştır. Bu arada, Türkiye'nin gene de Atatürkçe denge politikası içinde, İngiltere ve Fransa ile ittifakına paralel olarak Rusya ile bir ittifak kurmak

arzusunun Sovyet Hükümetince itilmesi, Sovyetlerin bu tarihlerdeki önemli bir hatası olarak zikredilmelidir.

B. 1945 — 1950 SOVYET YAYILMASI

İkinci Cihan Savaşı sonrasında 1945 - 1950 dönemi, Sovyet yayılmasının ağır bastığı devredir. Ancak bu yayılma, temelindeki sebep iktisadi olan klâsik anlamdaki emperyalizmden ziyade, ideolojik bir nitelik taşır. Bu dönemde kurulan halk demokrasilerinden Sovyet ülkesine, Stalin'in ölüm yılı olan 1953'e kadar, tahrip edilmiş olan Sovyet endüstrisi ve ekonomisinin belini doğrultmak için devamlı bir varlık akımı olmuşsa da, gene yukardaki ayrımı yapmak bilimsel bir zorunluktur.

İdeolojik yayılmaya gelince, halk demokrasilerini Kızılordu'nun komünist yaptığını söylemek mübalağalıdır. Fakat Kızılordu olmasa idi, bu ülkelerin komünist olacakları da şüpheliydi. Kızılordu, Batılı müttetikler ile olan anlaşmalara uyarak Yugoslavya, Bulgaristan ve Çekoslovakya'dan 1946 yılında çekilmiş, sadece, resmen işgal altında olan Almanya ve Avusturya ile ulaştırma imkânlarını yürütmek için, Polonya, Romanya ve Macaristan'da kalmıştı. Aynı prensip, Batı cephesinde de yürürlükte idi. Ancak, Kızılordu seyirci kalmış olsa bile, hattâ memleketin içinde değil civarında bulunmuş olsa bile, komünist hükümetlerinin iş başına gelmesine yardımcı olmuştur. Bu memleketlerde yapılan seçimlerde komünistler çok oy almakla beraber mutlak çoğunluğu elde edememişler ve darbe hareketleri ile iş başına gelmişlerdir. Kızılordu'nun yakın ağırlığı olmasa idi, bu hareketler belki başarı kazanamaz, kaza ancak gibi olsalardı bile, Batılılar, Yunan iç savaşında olduğu gibi, kendi ideolojilerine uygun tarafı tutarak bu iç çekişmelere müdahale ederlerdi. Sonra unutmamak gerekir ki, bütün bunlar biraz da Sovyetlerle İngilizlerin 1944 sonunda vardıkları nüfuz bölgeleri anlaşmasının sonucu idi.

Özetlemek gerekirse, bu dönem Sovyetlerin baskı ve sömürme hareketlerinde buldukları bir devredir. Bu devrede iki Almanya'nın seçimlerle birleşmesine yanaşmamışlar, 1946 Berlin belediye seçimlerinde Sosyal Demokratlar'ın çoğunluk kazanması ve Kömünistlerin yalnız yüzde 22 oy alması ile meşhur Berlin ablukasına geçmişlerdir. Harbin içinde kaldırdıkları (1943) Comintern'in yerine 1947 de Cominform'u (Komünist İstihbarat Bürosu) kurmuşlardır. Yugoslavya'nın Sovyet baskısına isyan etmesi ve Moskova'dan kopması (1948) gene bu devrededir.

Bu devrede Türkiye meselesi vardır. Sovyetler, 19 Mart 1945'te, 1925 tarihli Türk - Sovyet Tarafsızlık ve Saldırmazlık Anlaşması'nın yenileşmesi şartı olarak Boğazların müşterek savunmasını talep etmişler, doğrudan doğruya Türkiye'nin hükümranlılığına karşı olan bu isteğe ilâveten Kars ve Ardahan için de gayri resmî taleplerde bulunmuşlardı.

1945 - 1950 dönemi Doğu Blokundaki Kuzey Kore'nin Batı Blokundaki Güney Koreye saldırısı sonunda başlayan ve Türk okuyucusunun gayet iyi bildiği Kore Harbi ile kapanır. Her ne kadar Sovyetler, Kore'den daha 1948'de çekilmiş ve savaşa fiilen katılmamışlarsa da, 1947'de iki Kore'yi (Rus ve Amerikan işgal bölgeleri) seçimlerle birleştirecek B. M. Komisyonu'nu boykot etmeleri ve iki ayrı hükümetin doğması sebep olmaları, ayrıca o yıllarda dünya komünizminin sorumlu lideri olmaları gözönünde tutularak, Kore meselesi Sovyet ideolojik yayılmasına ait bölüme sokulmuştur.

SOVYET POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİKLİK

1953'te Stalin'in ölümü ile Sovyet Poiltikası barışçı olmaya yönelir. Bu tutum Şubat 1956'da toplanan 20. Kömünist Partisi Kongresinde resmiyete dökülür. İki ay sonra Cominform lağvedilir. "Coexistence" artık ana hatları ile belirli bir dış politika prensibidir. Sovyet iç politikası-

da ferahlamalar ve peyk memleketler ile eşit münasebetler de bu iki tarih arasındaki sürede başlar. Bu arada, 1956'da Polonya'da Pozan hareketinin ve Tito'cu görünen Gomulka'nın işbaşına gelişinin anlayışla karşılanmasına karşılık 4 ay sonra Macar hareketinin tanklarla ezilmesi, eski zihniyetten yeni zihniyete geçişteki ayarsızlıklara bağlanabilir. Nitekim, 1956'yı izleyen yıllarda özellikle 1964'ten sonra Romanya'nın gerek Varşova Paktı, gerek Doğu Avrupa memleketleri ortak pazarı olan "Comecon" içinde izlediği bağımsız politika bu görüşü doğrular niteliktedir.

Aslında, Sovyet dış politikasındaki değişiklik 1953'ten de önce başlamıştır. 1949'da Sovyetlerin atom bombasını elde etmeleri ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması, Batı ile Doğu arasında bir kuvvet dengesi yaratmıştır. Bu denge Sovyetleri "Güvenlik Kordonu" tabir edilen istilâ kuşağını daha fazla genişletmeye, 1950-1953 arasında daha yavaş, daha tutucu bir politika uygulamaya itmiştir. Meselâ, Sovyetler, 1945-1950'deki dayatmaları sonunda Almanya'nın önce iktisaden ve sonra hukuken ikiye ayrılmasına sebep olmuşken, 1952'de, Almanya'nın tarafsızlaştırılması şartıyla seçimlerle birleşmesini kabul etmişlerdir. Tarafsızlığa yanaşmayan Batılılar, bu teklifi reddetmişlerdi. Sonra Sovyetler tekrar eski tutumlarına dönmüşlerdir.

Gene özetleyerek diyebiliriz ki, Berlin ve Küba'da olduğu gibi bazı taktik çıkışları hariç, Sovyet politikası 1950 den sonra gittikçe uzlaşıcı ve yapıcı bir karakter almıştır. Bu politika en olumlu noktasına 1966 yılında Varşova Paktı devletlerinin Bükreş'te yayınladıkları bildiri ile ulaşmıştır.

5 Temmuz 1966 tarihli, "Avrupada barış ve güvenliğin sağlanması" adlı, 14 bülten sahifesi uzunluğundaki bildiride, gerçekten, kesin soonuca bağlayacak teklifler ile sürülmekte idi. Bildiri Kıtadaki meselelerin çözümü için NATO ve Varşova Paktı devletlerine tanınan serbestlik ve Avrupa için yaratacağı sonuçlar bakımından önemli idi. Bildiri bu iyi niyet gösterisinden başka somut teklifler de

getirmekte idi. Çoğu daha önce de yapılmış olan bu tekliflerin hareket noktası her iki paktın dağıtılması idi. Buna bugün için imkân görülmediği takdirde, hazırlayıcı adımlar ve kısmî tedbirler niteliğinde olan teklifler yapılmakta idi. Bunlar askerî üsler ve yığınakların adım adım kaldırılması, nükleer silâhlardan arınmış bölgeler kurulması ve iki Almanya'nın silâhsızlandırılmasıydı. Bildiri bu noktada Almanya meselesine geçmekte ve mevcut hudutların (Doğu Almanya ile Polonya arasındaki Oder-Neisse hattı) kesin olarak kabul edilmesi ve Doğu Almanya'nın tanınması şartıyla iki silâhsızlandırılmış hükümler Almanya'nın direkt temaslarla birleşmesinin mümkün olacağına dair eski Doğu Bloku tezini tekrarlamaktaydı. Ancak, Bildiri, Almanya meselesinin çözümü için Kıtada genel bir anlaşma ortamının varlığını lüzumlu görmekteydi. Ve nihayet Bildiri, bütün bu meselelerin görüşülebilmesi için, gerekirse Avrupadaki tarafsızların da çağırılacakları bir Pan-Avrupa Konferansı teklif etmekteydi.

Ancak 1968 ağustosunda Çekoslovakya'nın işgali ile biraz önce de belirttiğimiz gibi, barışı zorlamamakla beraber, affedilmez müdahaleciliği ile eski karanlıklarına doğru kaymağa başlamıştır.

C. 1950 SONRASI: AMERİKAN EMPERYALİZMİ

Amreika'nın 1950-1968 dış politika münhanisine gelince, bu, klâsik anlamda tam bir emperyalizmi, hattâ bunun da ötesinde, Batılı müttefiklerinde de şikâyetler ve direnmeler doğuran dünya ölçüsünde bir iktisadî ve askerî hakimiyet kurma çabasını göstermektedir.

Aslında Amerikan emperyalizmi 1950'nin çok gerilerine, 1932-1944 Roosevelt yönetiminden önceki yıllara uzanır. Ganbot politikası adıyla şöhret yapmış olan bu yılların Amerikan emperyalizmi, genellikle Amerikan Donanmasının Güney Amerika memleketlerinde iş gören büyük Amerikan tekellerinin arzularını kabul ettirmek için bu mem-

leket sularında boy göstermek, yahut kan dökmek suretiyle giriştiği hareketler olarak başlamıştır. Ancak, bu devirde toplumların sosyal şuuru bu kadar gelişmemiş ve dünya bugünkü ölçüde stratejik bir bütün haline gelmemiş olduğu için, bu olaylar Batı Yarım Küresinin ufak aile ayıpları olarak kapanır giderdi. Bir taraftan Amerika'nın yurt dışı iktisadî ilişkilerinin derinliğine ve enine genişlemesi, diğer yandan yayılma kapsamına giren az gelişmiş memleketlerde sol'un gelişmesi ve direnme yaratması, Amerikan müdahalelerine dünya kuvvet dengesini bozucu ve dünya barışını sarsıcı karakterini vermiştir.

1950'den sonra Amerikan emperyalizmi, yoğunlaşan müdahalelerin yanısıra, Doğu Blokunu çember içine alan dünya ölçüsüne stratejik hareketlere girişir. Aslında Doğu Blokunu sarma hareketinin Amerikan müdahalelerini tamamlayan bir karakteri vardır. Zira, burada güdülen başlıca gaye, Doğu Bloğunun sindirilmesi ile Amerikan iktisadî yayılmasına karşı direnen devletlerin, Amerikan ağırlığına karşı koyabilecekleri mukabil ağırlığı yoketmektir. Nitekim 1947'de (Yunanistan ve Türkiye'ye uygulanan) Truman Doktrini ve 1949'da NATO İttifakı ile savunmada görünen Amerika, 1950'den, özellikle 1954'den itibaren ve Sovyet politikasındaki açık gevsemeye rağmen, bu iki teşebbüsünü, adım adım genişleterek Doğu Bloku'nu çevre saran, 3401 üsle donatılmış kışkırtıcı bir ittifaklar ve ikili anlaşmalar çemberi haline sokar. Örneğin, Eylül 1954'te bu Blok'u ve çevresindeki tarafsız devletleri Asya kanadından kuşatacak SEATO Paktı'nı, Şubat 1955'te bu memleketleri karnından yakalayacak olan Bağdat Paktını kurar. Batı'da ise, Ekim 1954'te, İkinci Cihan Savaşı sorumlusu ve başta Sovyetler olmak üzere bütün Doğu Avrupa devletlerinin bir numaralı düşmanı sayılan Almanya'yı NATO'ya aldirtir: 1957'de Amerika'ya Orta Doğuda müdahale imkânları sağlayan Eisenhower Doktrini ilân edilir.

Diğer taraftan müdahaleler, kuşatma ameliyesinin paralelinde şöyle sıralanırlar :

1953'te İran'da millî petrol dâvasını güden Musaddık devrilir. 1954'te klâsik bir Lâtin Amerika müdahalesi sonunda Guatamala'da bir Amerikan tekelinin diktasına boyun eğmeyen Arbenz hükümeti devrilir. 1958'de, kuruluşu 1954 Cenevre Anlaşmalarına uygun olmasına rağmen, tarafsız Laos Hükümeti devrilir. Aynı yılda Amerika Lübnan iç savaşına müdahale eder. Gene, 1958'de Endonezya müdahalesi vardır. 1961'de Küba'ya, 1965'te Dominik'e müdahale vardır.

VIETNAM MESELESİ VE AMERİKAN EMPERYALİZMİNDE GERİLEME

Amerikan yayılmasının hızlandığı 1954-1956 dönemi, Vietnam Meselesinin Cenevre Konferansının olumlu kararlarıyla çözümlenmek üzere iken, Amerika'nın ve Amerika'ya bağlı Güney Vietnam Hükümetinin sabotajı ile son zamanların en büyük milletlerarası meselesi haline getirildiği yıllardır.

Bir çok ilgili devletler meyanında Çin'in, Amerika'nın, Sovyet Rusya'nın ve Hindi Çini'de (Yani bugünkü Vietnam'lar, Laos ve Kamboçya) müstemlekeci devlet durumunda olan Fransa'nın da katıldığı 1954 Cenevre Konferansı, iki Vietnam'ın 1956 yılında seçimle birleştirilmesini kararlaştırmışken, Amerika ve Güney'deki Diem Hükümeti bu kararı tanımamışlar ve böylece Vietnam'ın siyasî kaderini Vietnam halkının iradesiyle tâyininin önüne geçmişlerdir. Güney Vietnam toprakları içinde 1960 yılında Güney Vietnam Millî Kurtuluş Cephesinin teşekkülü ve mücadeleye geçişi bu haksız durumu tashih etmek içindir. Amerika'nın askerî müdahalesi, halka dayanan Millî Kurtuluş Cephesinin (Vietkong'un) Amerika'nın uydusu hükümete galebe çalmaya başladığı 1965 yılında, büyük çıkar

malar ve Kuzey Vietnam'ın bombardımanı ile yoğun şekilde başlar. Bunu 1966'da Kuzey Vietnam'ın başkenti Hanoi'nin bombardımanı izler.

1968 başında Vietnam'daki Amerikan askerî varlığı yarım milyonun üstünde olmak üzere müdahalenin zirvesindedir. Aynı yılın Şubatında Vietkong ve onu desteklemek üzere Güney'e inmiş olan Kuzey Vietnam kuvvetleri tarihte TET taarruzu olarak anılacak olan ve Vietnam Harbi'nin kaderini değiştiren büyük saldırılarına geçerler. Bu taarruz milliyetçilerin sadece dev Amerikan kuvvetlerine karşı direnme gücünü göstermekle kalmamış, Amerikan kamu oyunda ve iç politikasında yarattığı karışıklık ile Amerika'yı Vietnam macerasından vazgeçirmeye ve barış masasına oturmaya zorlamıştır.

TET Taarruzu, tüm soğuk harbin de bir dönüm noktası sayılabilir. Amerikan askerî ve iktisadî yayılması, Amerika'nın tediye muvazenesinde ve Amerika'nın Avrupa'daki malî çevrelerin desteğiyle yürütmekte olduğu dünya para sisteminde sarsıntılar yaratmıştı. TET Taarruzu ve doğurduğu hayal kırıklığı bu durumu ciddi bir bunalım haline soktu. Diğer yandan Pueblo olayı Amerika'nın prestijine vurulan diğer bir darbe oldu. Buna, ABD'nin iç meseleleri, gittikçe alevlenen zenci meselesi ile Amerikan kamu oyunda Johnson yönetimine karşı gittikçe genişleyen tepki katılınca, Amerika tüm dünya hâkimiyeti yolunda genel bir ricata geçmeye başladı. Muhafazakâr ve saldırgan olacağı tahmin edilen yeni Nixon yönetimi, sanılan aksine, şimdi, bu ricatın şeklini ve hudutlarını tâyin etmekle meşguldür.

D. ÇEKOSLOVAKYA'NIN İŞGALİ

Amerikan hegemonyasındaki sarsıntılara paralel olarak diğer süperdevlet Sovyet Rusya'nın da komünist dünya üzerindeki nüfuzu parça parça çözülmeye başlamıştı.

Bu çözüme 1960'da Moskova'daki 81. Komünist Partisi Konferansından sonra belirir. Önce, Sovyetler'in "Coexistence" politikası karşısına çıkan Çin, onu tâkiben de Arnavutluk Moskova merkezinden kopar. 1964'ten sonra Varşova Paktı üyesi Romanya'nın gerek Varşova askerî paktı, gerek bu pakt devletlerinin ortak pazarı "Comecon" içindeki bağımsız politikası başlar. 1967'de Küba'nın önderlik ettiği Lâtin Amerika devrim hareketlerinin, Lâtin Amerika'daki Komünist partilerin meşru parlamento yoluyla iktidara gelmesine taraftar olan Moskova ile araları keskin olarak açılır. Diğer yandan Yugoslavya zaten 1948'den beri Moskova'dan ayrı bir dış politika ve ayrı bir komünizm uygulamaktadır. Görüldüğü gibi bu kutupların hepsi Moskova'dan ayrı olmakla beraber aynı paralelde değildirlir. Romanya, iç politikada muhafazakâr bir komünizm devam ettirmekle beraber, dış politikada Sovyetlere nazaran Batıcı'dır. Buna mukabil Çin ve onu izleyen Arnavutluk ile Küba hem iç, hem dış politikada daha muhafazakârdırlar. Yugoslavya ise, hem iç, hem dış politikada liberaldir. Ancak hepsini birleştiren bir müşterek nokta vardır: O da, Moskova'nın içişlerine müdahalesine karşı olmalarıdır.

İşte Komünist Dünya içindeki bu dalgalanımlara muvazi olarak, 1968 yılı başında, gelişmiş bir sanayi toplumu olan Çekoslovakya, komünist yönetimin ekonomide yarattığı bazı tıkanıklıkları açmak için bir reform hareketine geçer. Aslında Sovyetler de katı merkezî plânlardan ayrılmışlar ve piyasa hareketlerine uyan bağımsız bir işletmeler ekonomisine doğru yönelmişlerdi. Ancak Çekoslovakya'daki reform daha zecri olup, işletmenin yönetimini devletten, Yugoslavya'da olduğu gibi, işletmelerdeki işçilere aktarmakta idi. Ekonomik reformu, Komünist Partisinin mutlak yönetimini kısıtlayan ve basına rejime karşı eleştiri hakkını tanıyan geniş bir siyasî reform izler. Ve nihayet Çekoslovakya, Varşova Paktı'nın bir nu-

maralı hasım tanıdığı Batı Almanya ile yakın ilişkiler kurmaya başlar. Neticede, Çekoslovakya'daki hareketin tedricen karşısına çıkmaya başlamış olan Sovyetler, uzun tartışmalar ve çekişmeler sonunda 1968 Ağustosunda, Romanya hariç, diğer Varşova Paktı devletleri kuvvetleriyle Çekoslovakya'yı işgal ederler.

Çekoslovakya'nın işgali affedilmez bir saldırı, ayrıca tüm küçük devletler bağımsızlığına indirilen müthiş bir darbedir. Zira, Çekoslovakya'nın işgali sadece Çekoslovakya'da özgürlüğün çiğnenmesiyle kalmamakta, diğer süperdevlete de yeni Dominik'ler yaratmak için yeşil ışık yakmakta, yavaş yavaş çözülmeye başlayan nüfuz bölgeleri sisteminin yeniden kuvvetlenmesi imkânlarını yaratmakta, küçük devletlerin parlamento içi ve dışı yollardan kendi yaşantılarını kendileri tâyin etme ünitelerini gölgelemektedir. Konuya sırf Komünizmin bir iç meselesi olarak bakıldığı zaman da, bu işgal hareketini Marksizm - Leninizm'in bugünkü çok kutuplu ve millî gelişmesi karşısında bir irtica olayı saymak gerekir.

Ancak, bu bölümün başında da belirttiğimiz gibi, Çekoslovakya'nın işgali, Batı-Doğu kuvvet dengesi ve dünya barışını zorlamış değildir. Oysa, işgalin hemen arkasından Batı'da, özellikle Batı Almanya'da, Sovyetlere bu blok içi hareketin ötesinde niyetler atfeden tehlikeli bir soğuk harp problemi koparılmış ve Türkiye'de çıkarıcı çevreler bunu Türkiye'yi bağlantılı politika saplantısına daha fazla itmek için kullanmaya çalışmışlardır. Bu bakımdan meseleyi, Batı-Doğu ilişkileri, özellikle Batı-Doğu kuvvet dengesi, "Coexistence" ve Detant kuralları açısından incelemekte fayda vardır.

Bir kere Avrupa'daki denge bozulmamıştır. Bunun böyle olduğunu anlamak için uzağa gitmeye lüzum yoktur. Amerika'nın 1 numaralı siyasi dergisi Newsweek'in 16 Eylül 1968 sayısında konuya değinmesini özetlersek, şöyledir:

Çekoslovakya'yı işgal eden 225.000 Varşova Paktı askeri bu paktın kuvvet mevcuduna bir ilâve ifade etmemektedir. İşgal hareketi sadece mevcut kuvvetlerin yer değiştirmesini doğurmuştur. Eğer Batı Almanya'nın doğrudan doğruya karşısında duran kuvvetlerin artmış olması bir denge bozukluğu sayılacaksa, buna karşılık olarak işgal kuvvetlerinin işgal işlemleriyle elinin kolunun bağlandığı, buna bir takım lojistik problemlerin bindiği ve nihayet Çek ordusuna eskisi kadar güvenilemeyecek gibi dezavantajların bleirtilmesi gerekir. Bu Pentagon'un (Amerikan Savunma Bakanlığı) teknik görüşü olmuştur. Nitekim işgali izleyen bir haftayı aşkın süre zarfında Washington'dan beylik demeçlerin dışında hiç bir tepki gelmemiştir. Ne zaman ki kendi statükoyu zorlama plânları için ideal bir vesile bulmuş olan (Bizim değerlendirmemiz) Batı Almanya'dan ve diğer bazı NATO çevrelerinden alârm edebiyatı yükselmeye başlamıştır, o zaman Beyaz Saray, durumdan politik ve sair faydalar sağlamak imkânını gören Dış İşlerinin de etkisinde hareket ederek, askerî dengenin bozulduğu tezini resmen benimsemiş ve somut diplomatik hareketlere geçmiştir. Newsweek'in askerî denge konusunda yarı resmî kaynaklara dayanarak verdiği bilgi bu.

Barış içinde bir arada yaşama olan "Coexistence" meselesine gelince: "Coexistence"ın ana kurallarından biri Batı ve Doğu'nun birbirlerinin iç düzenlerine müdahale etmemeleridir. Sovyetler bu kurala en azından 1956 yılındaki 20. Parti Kongrelerinden beri sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır. Üstelik sadece Batıdaki komünist partilerinin meşru yolla iktidara gelmeleri tezini desteklemekle yetinmemişler, bu görüşlerini Çin'den sonra devrimci Castro'cu hareketlerle aralarının açılması pahasına Lâtin Amerika'ya da teşmil etmişlerdir. Moskova ile Havana arasındaki ihtilâfın Lâtin Amerika'daki işçi sınıfının gelişimine değinen teorik bir yanı vardır. Ama Sovyetlerin Costro'cu hareketi frenlerken, "coexistence" kurallarını asıl Batı-

dan Amerika'nın az gelişmiş dünyadaki klâsik nüfuz bölgesine kadar uzatma arzularının da rol oynadığı açıktır. Durum bu olduğuna göre, Sovyetler Varşova Paktı üyesi Çekoslovakya'yı işgâl etmekle "coexistence" müessesesini çiğnedikleri veya bu konuda bugüne kadar olagelmekte olan tutumlarını değiştirdikleri iddia edilemez. Bilâkis ortada, Sovyetlerin haklı veya haksız, Batı Almanya'nın Doğuya açılma politikası ile beraber yürüttüğü kışkırtıcı ve yıkıcı hareketlerle Çekoslovakya'yı Varşova Paktından ayırmak istediği iddiası vardır. Yani Sovyetler haklı veya haksız, savunma durumundadırlar.

Detant, silâhlanma yarışını durdurma, Batı ile Doğu arası meselelerde bir çözüm arama, ilişkilerde bir yumuşama çabalarıdır. Meselâ, küçük devlet çıkarlarına aykırı nüanslarına rağmen olumlu sayılabilecek "Nükleer Silâhların Yayılmasını Önleme" Anlaşması bunlardandır. Füzze savar yarışına son vermek için iki süperdevlet arasında düşünülen müzakereler de bunlardandır. Avrupa'da ise, Almanya'nın birleştirilmesi meselesi çözümlenemeyince, anlaşmazlık dondurulmuş, buna mukabil, Almanya konusuna da yararlı olur düşüncesiyle başka yollardan detant aranmıştır. Büyük bir süratle gelişen Doğu-Batı ticareti buna bir örnektir. Ancak Varşova Paktı Devletlerinin Batı ile ilişkilerini düzenleyen 1966 Bükreş Deklarasyonu ikili temaslara yer vermekle beraber, detant'ın ağırlığını blok arası temaslara ve bir Panavrupa konferansına koymaktaydı. İşte yeni Prag rejiminin, Batılılar Doğu Almanya'yı tanımamak niyetlerini devam ettirirken, Batı Almanya ile diplomatik ilişkiler kurmaya ve buradan veya başka bir batı devletinden kredi sağlamaya kalkmasını Sovyetler, Çekoslovakya'nın aynı şeyleri daha önce yapmış olan Romanya'dan farklı olan stratejik durumunu öne sürerek, Varşov Paktının detant politikasını aşar saymışlardır. Sovyetlerin değerlendirmesi hatalı olabilir. Fakat Sovyetlerin prensip itibarıyla detant'ın karşısına çıktıkları iddia

edilemez. Sovyetler, olsa olsa detant'ı 1968 öncesi seviyesine indirmişlerdir. Bunun da olumsuz bir seviye olmadığına Nato'nun o sıralarda yayınladığı Harmel raporu tanıklık etmektedir.

Diğer yandan Sovyetlerin Çekoslovakya'daki hareketlerine paralel olarak nükleer sahada detant'ı önleyecek herhangi bir teşebbüsleri olduğu da görülmemiştir. Oysa Amerikada, Çekoslovakya işgali üzerine nükleer anlaşmanın kongrece onaylanması işlemi ertelenmiş ve terkedilmiş olan 5 milyar dolarlık füze savar projesinin yeniden uygulanacağı ilân edilmiştir. Nato'da ise, Svaumna plânlaması komitesinin elindeki bloklarda karşılıklı kuvvet indirimi ile ilgili etüd iptal edilmiş, bir taraftan da Nato Konseyinin bakanlar seviyesinde özel toplantıya çağırılması için teşebbüse geçilmiştir.

E. AKDENİZ MESELESİ, ORTA DOĞU BUNALIMI

Çekoslovakya'nın işgalini izleyen polemik sırasında, Sovyet Donanmasının Akdeniz'e inişini de Avrupa'nın güvenliği meselesine bağlamak isteyenler olmuştur. Oysa, ayrı politik bir gelişmenin ve stratejik şartların sonucu olan bu hareketin Avrupa ile ilişkisi yoktur.

Konuyu biraz açalım: Sovyetler güvenliklerini "Müttefik" devletlerden kurulu kuşak içinde ararlarken, iktisadî yapısı bakımından yayılmak zorunda olan Amerika, resmî savunma doktrinleri ile güvenlik sınırlarını Avrupa'nın Atlantik ve Asya'nın Pasifik sahillerine oturtmuştur. Amerika'nın yayılma sahası içinde az gelişmiş memleketler vardır. Bu bölgedeki çalkantılar Amerika'nın hegemonyası gereği olarak oturtmak istediği Amerikancı liberal düzenle, müstemleke veya yarı müstemleke halinden tam bağımsızlığa geçişin yegâne çaresi olan millî sol hareketler arasındaki çelişmeden doğmaktadır. Amerika bu direnmelere karşı koyabilmek için, Kennedy iktidarı ile beraber

"Riposte Flexible", yani Esnek Mukabele Stratejisini uygulamaya başladı. Bu, iki süper devletin arasında teşekkül etmiş nükleer dengenin ötesinde, ilk plânda konvansiyonel silâhların, sonra nükleer silâhların kademeli olarak istimalini öngören iki süper devlet arasında âni ve yoğun bir nükleer karşılaşma ihtimalini bertaraf eden, fakat aradaki tampon devletleri harcıyacak olan, 1967 sonundan beri Avrupa'da da resmen uygulanan stratejidir. Oysa, kendilerinin Küre'nin bir köşesinde sıkıştırma amacını güden Amerikan yayılması karşısında hâlâ 1950-1960 yıllarının klâski Yoğun Nükleer Misilleme Stratejisini uygulamakta olan Sovyetler, Amerika'nın Üçüncü Dünya'da klâsik silâhlarla rahat müdahalelerine imkân yaratan bu yeni strateji karşısında elleri kolları bağlı kalmak idi. Bu durum, Arapların kışkırtmaları ve yetersizlikleri yanısıra İsrail'in ileri Suriye rejim'ini devirmek istemesinden doğan ve L'Expresse Dergisi'nin ünlü başyazarı Servan Shreiber'in de belirttiği gibi, sonucu Sovyetler için Üçüncü Dünya'da yeni bir ricat sayılan Arap-İsrail Savaşına kadar devam etti. Bundan sonra Sovyetler stratejilerini değiştirdiler. Gene Newsweek'in (20 Kasım 1967) dediği gibi, anavatan sularını korumakla yetinen Sovyet Donanması, bir numaralı bir konvansiyonel güç olarak Akdeniz'e, Hint Okyanusu'na ve diğer uzak denizlere acıldı. Donanmaya helikopter gemileri ve deniz püvade birlikleri gibi vurucu güçler katıldı. Ancak bu yeni askerî varlık saldırgan olmak bir yana, Sovyetler'in iddia ettiği gibi az gelişmiş memleketlerin Amerika karşısında serbest iktisadî ve siyasî gelişmesini sağlayacak dengeyi kuracak vaziyete bile tam olarak gelmemiştir.

Görülüyor ki, Sovyetlerin Akdenizdeki varlıkları Avrupa statüsü ile ilgili değildir. Buna mukabil bu varlık bir yönü ile Orta-Doğu bunalımına sıkı sıkıya bağlıdır. Nitekim, Sovyet Akdeniz Donanmasının vazifesi İsrail'i tutan

Amerikanın 6. Filosuna karşı ve Arap Devletlerinin lehine olmak üzere bir denge yaratmaktır.

Orta Doğu bunalımının kendine gelince : 1967 savaşından sonra Orta Doğu'da bozulan denge, Sovyetlerin Arap ülkelerine askerî yardımı ve Sovyet donanmasının Akdeniz'deki varlığı ile yeniden büyük ölçüde kurulmuştur. Sovyet politikası, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi, buna mukabil Süveyş Kanalı ve Tiran Boğazı su geçitlerinden serbest geçişe sahip olması ve varlığının Araplar tarafından tanınması esaslarını koyan Kasım 1967 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararının tam uygulanması yolundadır. Sovyetler bunalımın çözümlenmesi için dört büyük devletin (Amerika, Sovyet Rusya, İngiltere ve Fransa) meseleye müştereken el koymalarını istemektedir. Fransız politikası aynı paraleldedir. Anglo-Saksonlar, İsrail'in Güvenlik Konseyi kararına karşı tutumunu kısmen desteklemekle beraber, böyle bir konferansı kabul etmiş olup, 4 devlet temsilcisi ilk toplantılarını New-York'da yapmış durumdadır. Meselenin çözümüne engel teşkil eden iki unsur, işgal ettiği topraklardan çekilmek istemeyen İsrail ve İsrail Devletini ortadan kaldırmak iddiasında olan Filistin Kurtuluk Hareketi örgütüdür.

F. SON DURUM

Çekoslovakya'nın işgalinden sonra estirilen soğuk harp rüzgârının ne kadar şun'î olduğu bugün olaylarla doğrulanmış bulunmaktadır. Milletlerarası Basın Enstitüsü'nün Brüksel'de düzenlediği Avrupa Semineri'nin Çekoslovakya'nın işgalinin Avrupa statüsünü zorlamadığı tezini benimsemesi bir yana, Batı ve Doğu bugün yeniden bir yakınlaşma havası içindedir. Varşova Paktı Devletleri son Peşte Konferanslarında Genel Avrupa Konferansı tekliflerini tekrar ortaya atmışlar, NATO Devletleri ise, son Washington toplantılarında bu yakınlaşma hareketini olumsuz karşılama-

mişlardır. Diğer yandan, silâhsızlanma konuşmaları yeneden yapıcı bir yola girerken, yakın gelecekte bir Washington-Moskova Zirve toplantısı ihtimalinden bahsedilmektedir.

İki süperdevletin nüfuz mıntıklarındaki tutumlarına gelince, ki bu aslında ufak devletlerin özgürlüğü meselesidir, burada biraz geriye gitmekte fayda vardır. Şöyleki: Churchill ve Stalin'in 1944 Ekiminde Moskova'da Balkanları paylaşmalarından bu yana milletlerin özgürlük dâvası hayli zikzaklar çizmiştir. Nüfuz bölgesi sistemi sınırların hilâfına, Yalta'da pek yer bulmamış, fakat soğuk harbin gelişmesi ile gerçekleşmişti. 1964, 1965, 1966 yılları depolarizasyon, yani Washington ve Moskova kutuplarından kopma dönemidir. Fransa ve Romanya'nın bloklar içindeki bağımsız hareketleri bu akımın en parlak örnekleridir. 1967 yılında bu akım durakladı. Hattâ dünyanın iki süperdevlet arasında yeniden bölündüğü yazıldı. Sonra tarihî 1968 yılı geldi, çatı: Vietnam'ın zaferi, Amerikan hegemonyasında ilk çöküntüler, Çekoslovakya'da liberilizasyon akımı ve gençlik.... Dünya yalnız büyük devlet hegemonyasına başkaldırmakla kalmamış, gençliği ile tüm fosilleşmiş müesseselere karşı çıkmıştı. Ve sonra yine bir ricat oldu. Çekoslovakya işgal edildi. Amerika'da Robert Kennedy öldürüldü. İlericilik hareketinin önderi McCarthy mağlup oldu. Hattâ Demokrat Parti Lideri Humphrey de yenildi ve muhafazakâr Nixon işbaşına geldi. Fakat tarihin önüne geçilmez bir akışı vardır. Bugün, biraz önce de belirttiğimiz gibi, Nixon, dünyada Amerikan ricatının uygulayıcısı rolündedir. Ve Peru'da Amerikan Petrol Şirketlerine vurulan büyük bir darbe ile Amerikan hegemonyasında yeni bir gedik açılmıştır. Ve nihayet şu da muhakkaktır ki, Çekoslovakya'da Dubçek'in yerine Husak'ın gelmiş olmasına rağmen, Sovyetler'in son zorbalık hareketleri de er veya geç bir gün tam yenilgi ile sonuçlanacaktır.

II) TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DENGE PRENSİ- BİNİN YIKILMASI (Bir Türk Dış Politika Ta- rihçesi)

A. TÜRK — SOVYET İLİŞKİLERİ

Atatürk rejimi, gerek milletlerarası hakemliğe gösterdiği saygı, gerekse kolektif barış için sarfettiği çaba ile, "Misakı Milli"nin barışçı ve yapıcı ruhu, bu vesikayı hazırlayanların dahi düşünemeyecekleri ölçüde büyük dış politika hareketleriyle dile getirilmiştir. Hepsinden önemlisi, Atatürk hariciyesi, gerek dünya barışı, gerek Türkiye'nin kendi güvenliği bakımından hayati olan bir politikayı, denge politikasını, başarıyla yürütmüştür.

Ancak bu son hususun 1936-1938 arası için kesin olarak söylenemeyeceği kanısındayız.

Profesör Fahir Armaoğlu, 2 yıl kadar önce Cumhuriyet'te çıkan ibr incelemesinde 1936'da nitibaren Türk-Sovye münasebetlerinde samimiyetin gittikçe zayıfladığını yazmaktadır. Armaoğlu, Atatürk'ün 1 Kasım 1936 Meclis söylevinde gelişmekte olan Türk-İngiliz münasebetlerine daha çok yer vermiş olduğunu ve Sovyetler için "15 seneden beri her türlü tecrübeden geçmiş olan Türk-Sovyet dostluğunun tabii inkişafında devam ettiğini" söylemekle yetindiğini anlatmaktadır. Profesör Armaoğlu'na göre, Atatürk'ün 1 Kasım 1937'deki söylevinde ise, Türk-Sovyet dostluğu ismen zekredilmemekte ve sadece Cumhuriyet Hükümetnin komşuları ile ve diğer büyük küçük devletlerle olan münasebetlerinde istikrar ve inkişafından bahsedilmektedir.

Şimdi, bu iki söylevdeki sözlere cepheden bakılınca somut diyebileceğimiz bir politika değişikliği görülmemektedir. Ancak günümüze kadar devam eden bir geleneğe göre, Devlet Başkanları Meclis açış söylevlerinde yabancı devletlerden bahsederken yaptıkları ufak ağırlık kaydırmaları ve diğer nüanslarla dış politikadaki değişimleri ifade et-

mekte ve bu da dış dünya tarafından böyle kabul edilmektedir. Nitekim, bu söylevlere paralel olarak Türk dış politikasında, gerçekten, İngilizlerin lehine, Sovyetlerin aleyhine olmak üzere bir değişme olmaktadır. Oysa, Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki hükümranlığını bakul eden ve Avrupa'da iki rakip kuvvetin çıkarlarını en mâkul şekilde tek-lif eden Montreux Anlaşması ile Türkiye 1936 yazında ideal bir ortaya varmıştı. Bu ortadan Batıya kaymak için ne se-bep olabilirdi?

Armaoğlu ve diğer bazı dış politika yazarları, sebep ola-rak, Sovyetler'in Türkiye ile ilişkilerinde daha başından be-ri inhisarcı bir tutum takındıkları ve Türkiye'nin Batı ile normal ilişkiler kurma teşebbüslerini hoşnutsuzlukla karşı-ladıklarını, bunun da Türkiyede karşı tepki yarattığını ileri sürmektedirler.

Oysa olaylara bakılınca bunun böyle olmaması gerek-tiği görülür :

1921 - 1932

1921 Türk - Sovyet Dostluk Andlaşmasının, Türkiye için d ğu sınırının güvenlik altına almak ve Kurtuluş Savaşında güçlenmekten ileri olan ve fiili savaş şartlarını aşan bir an-lamı vardır. Andlaşmanın 4. maddesi aynen şöyledir: "Ta-rafeyni müteakideyn Şark Milletlerinin harekâtı milliyet istihlâskârnesi ile Rus erbabı mesaisinin yeni nizamı içti-mai için mücadelesi beynindeki tekarrübünü bilmüşahade işbu akvamın hürriyet ve istiklâle olan haklarını ve arzu ettikleri şekli hükümet ile idare olunmak selâhiyet-lerini resmen tasdik ve teyid ederler". (x)

(x) Maddenin bugünkü dile çevrilmiş şöyledir:

"Madde: 4 — Bu anlaşmayı imzalayan iki taraf, Doğu uluslarının ulusal kurtuluş çabaları ile, Rus işçilerinin yeni bir toplum düzeni için aralarındaki yaklaşmayı görerek işbu ulusların, özgürlük ve bağımsızlığa olan haklarını ve iste-dikleri hükümet biçimi ile yönetilmek yetkilerini resmen onaylar ve pekiştirirler."

Bu madde Türkiye'yi o günkü dünya konjonktürü içinde antiemperyalist cepheye sokmuş, Sovyetlerle Türkiye arasında dünya politikasında bir beraberlik yaratmıştır. Ancak bu beraberlik, Türkiye'nin 1921'de Fransızlarla Ankara'da ve tüm Batı ile Lozan'da istediği zaman ve şekil de barışa gitmesini de önlememiştir. Diğer yandan antiemperyalist kader birliği, Sovyet Rusya'nın Türkiye'nin rejimine ve işlerine müdahalesine yol açacak nitelikte olmaktan uzaktı. Dördüncü maddenin kendisinde, ayrıca Andlaşmanın girişinde mevcut hükümler bu konuda sarıh olup Sovyetlerin bu hükümleri gerçekten müdahale sayılacak ciddi herhangi bir hareketle ihlâl ettiklerine dair bir vesika da mevcut değildir. Nitekim 1919'da, Millî Mücadele'nin Müdafaa-i Hukuk döneminde, Türkiye'de de bir proleterya ihtilâli özlemini duyan ve bunu gerçekleştirme yollarını arayan Bolşevikler, 1921'den itibaren dış dünya ile bir biçim "Coexistence"a girdikten sonra, dış politikalarını ilk ihtilâl günlerinin romantik dünya ihtilâli çizgisinden daha klâsik bir yola sokmuşlardı.

Lozan'ı tâkip eden dönem, Türkiye'nin Lozan'dan artı kalan meselelerini çözümlemek için çaba sarfettiği yıllardır. Bu, Türkiye'nin Batı Devletleri ile yıldızının daha barışmadığı devredir. Musul meselesinin çatallaştığı bu dönemde, Türkiye ve Sovyetler Birliği "Her iki tarafı birbirine bağlayan devamlı tabii münasebetler ve samimî dostluğun takviyesine yarayacak şartların tesbitinin akit taraflar menfaatlarına uygun olacağına inanarak..." 17 Aralık 1925 tarihli Tarafsızlık ve Saldırmazlık Andlaşmasını imza ederler.

Fakat yıllar geçer, Lozan'dan kalan meselelerin teker teker çözümüne doğru gidilir. Musul, Cemiyeti Akvam'da plebisit tezimiz reddedilince, 5 Haziran 1926'da İngiltere ile aktedilen bir andlaşma sonunda, Türkiye'ye 25 yıl süre ile % 10 petrol hissesi verilmek şartıyla Irak'ta kalır. Yunanistan'la nüfus mübadelesi ve Fransızlar'la kapitülas-

yon meseleleri 1930 başlarına kadar sürer ve çözümlenir ve Boğazlar hariç Batı ile hiçbir meselesi kalmayan Türkiye, 1932'de, bir Batı eseri olan Cemiyeti Akvama' girer.

1932 — 1936

Şimdi bu, o tarihteki Sovyet dünya politikasının çizgisi içinde olmayan bir harekettir. Fakat bunun Sovyetler'de bir hoşnutsuzluk yarattığı ve Türkiye'yi bu hareketinde önlemeye çalıştıklarına dair kayda değer bir işaret yoktur. Bilâkis, 1933'de Cumhuriyetin 10. yılı törenlerine Sovyetler Vorosilof'un başkanlığında bir heyetle katılırlar ve bu ziyaret Türk Sovyet ilişkileri ile ilgili çok samimi tezahürlere yol açar. Sovyetler'in Cemiyeti Akvam'a girişi bundan 1 yıl sonra, 1934'tedir.

Devam edelim : 1934 Balkan Andlaşması imzalanır. Bu da, yanılmıyorsak, Sovyetlerin inisiyatifi dışında bir harekettir. Tabii, Paktın herhangi bir şekilde Türkiye'yi Sovyetler'e karşı bir harekete zorlamayacağına dair Tefvik Rüştü Aras'ın Andlaşmanın mütemmim bir parçası sayılan beyanatı vardır. Fakat ne olursa olsun, bu gene de Türkiye'nin bağımsız bir hareketidir ve bilgimize göre Sovyetler'de önemli sayılacak herhangi bir tepki yaratmamıştır.

1935 yılı Halk Partisi Kongresine geliyoruz. Bu Türk Sovyet ilişkilerinde bir değişikliğin başlamasından bir yıl öncedir. Oysa, bu kongrede Atatürk diyor ki : "Son günlerde Boğazlar meselesini ortaya koyduğumuz zaman Sovyetlerin bizim tezimizdeki doğruluğu ve haklılığı bildirmiş olmaları Türk ulusunda yeniden derin dostluk duyguları uyandırmıştır. Türk-Sovyet dostluğu arşiusulal barış için şimdiye kadar yalnız hayır ve fayda getirmiştir. Bundan sonra da yalnız hayırlı ve faydalı olacaktır." Ve aynı sene 7 Kasım 1935 tarihli protokolle 1925 Türk - Sovyet Andlaşması 10 yıl daha uzatılır.

Öyle ise Türk - Sovyet dostluğunda 1936'dan itibaren berrirmeye başlayan soğukluğun sebebi nedir?

KUSUR NEREDE?

Türk iç politika sahnesine bakalım : İsmet İnönü 20 Eylül 1937'de yani söz konusu iki meclis söylevinin ikincisi ve daha mânidar olanının verilmesinden iki ay önce istifa etmiş bulunmaktadır. Yerinde, liberal ve muhafazakâr ekolün temsilcisi Celâl Bayar vardır. Ve Atatürk'ün hayatının son yılıdır ve Lider hastadır. Acaba bu durum şimdi sorduğumuz soruya bir cevap teşkil edebilir mi? Belki evet, belki hayır. Herhalde bu, araştırmacıların üzerinde biraz daha eğilmesi gereken bir konu ve bir dönemdir kanısındayız.

İngiltere'ye doğru eğilimin, I. söylevden önce, Eylül 1936'da Kral Edward'ın Türkiye ziyareti sırasında, somut bir noktaya vardığını burada belirtmek gerekir. Yakınlaşmada İtalya'nın 1935 Habeşistan seferi ve yeni Akdeniz politikası bir rol oynamış olabilir. Ancak bu da, Cemiyeti Akvam'da İtalyan saldırganlığına karşı sert tepki gösteren Sovyetlerden uzaklaşma temayülünü izaha kâfi değildir. Fakat kesin olan bir şey varsa, o da, bu yıllarda Türk dış politikasında ideâl dengenin bozduğu, bir kaymanın başladığıdır. Bu da, Atatürk'ten sonra gittikçe kesin bir karakter alacak ve günümüze kadar sürecek olan yeni, bağımlı bir dış politikanın başlangıç noktasıdır.

Bu politikaya, genellikle, dünya konjonktürünün yanlış olarak değerlendirilmesi ve bu yanlış değerlendirmeler içinde saplanıp kalınması gibi bir nitelik hâkimdir. Bu faktör kendisini daha 1936-1938 yıllarında göstermeye başlar. Belki de Türklerle Sovyetlerin birbirinden uzaklaşmaya başlamalarının gerçek sebebi budur. İtiraf edelimki bu 1936-1938 yıllarında dünya konjonktürü çok karışıktır ve uygar dünyanın üzerine boşalma küzere olan Nazizm âfetinin karşısında bütün devletler bir "Gemisini kurtaran kaptandır" hareketi içindedir. Atatürk sonrası dış politikasının incelenmesine bu yılların olaylarına bir göz atmakla başlayalım :

Avrupa daha Nazizme set çekmenin kollektif çabası içindedir. Gerek Türkiye, gerek Sovyet Rusya bu çabaya katılmış durumdadır. Ancak İngiltere ve Fransa'nın muhafazakâr iktidarları Almanya ile Rusya'yı karşı karşıya bırakmak ve Nazizm ile komünist devleti Rusya'dan bir işlemde ve aynı anda kurtulmak ümidindedirler. Nitekim bu eğilim, Fransa ve İngiltere'nin Rusya'nın غيابında Almanya ile Eylül 1938'de Münih'de anlaşmaları, Rusya, Fransa ve Çekoslovakya arasındaki Doğu Paktı'nın çökmesi, Çekoslovakya'nın feda ve Sovyetlerin tecrit edilmesi ile sonuçlanır. 23 Ağustos 1939'da imzalanan Rus-Alman Saldırmazlık Paktı'nı biraz da bu yönden, Sovyetler'in kendilerini korumak zorunluğu açısından görmek gerekir.

Buna mukabil bu kaos içinde Türkiye de kendi yolunu aramaktadır. Akdeniz'deki İtalyan tehlikeli onu 4 Temmuz 1938'de Türk-Fransız Dostluk Andlaşmasına, 12 Mayıs 1939'da Türk-İngiliz Deklerasyonuna, aynı yılın 23 Haziranında da Türk-Fransız Deklerasyonuna ve 19 Ekim 1939'da bu üç andlaşmanın sonucu Türk-Fransız-İngiliz Üçlü İttifakına götürür.

Daha andlaşma imzalanmamıştır. Dışişleri Bakanı Saraçoğlu aynı yılın Eylülünde, Sovyetlerle paralel bir andlaşma imzalamak için Moskova'ya gider. Fakat artık geçtir. Dünya konjonktürü iki eski ortağı ayırmıştır. Ruslar, Almanlarla saldırmazlık paktını imzalamış bulunmaktadır. Saraçoğlu eli boş döner. Moskova seyahatının sonuçları için bir tebliğ yayınlanmaz. Yalnız zamanın Başbakanı Refik Saydam Mecliste üstü kapalı bir konuşmada Sovyetlerin istediği fedakârlığın Türkiye'nin taahhütlerinin sınırlarını aştığını, onun için yein bir andlaşmaya varılmadığını ifade eder. Son olarak Le Monde'un dış haberler servisi yöneticisi André Fontaine, "Soğuk Harbin Tarihi" adlı kitabında, başka kaynakları da doğrulayarak, Sovyetlerin talep ettiği bu fedakârlığın, Boğazları Karadenizde sahili olmayan devletlerin gemilerine kapayacak bir Türk-Sovyet Paktı

olduğunu anlatmaktadır. Saraçoğlu'nun dönüşünden kısa bir müddet sonra metinleri hazır bekleyen Türk - Fransız - İngiliz Üçlü İttifakı imzalanır.

B. ÖNEMLİ YILLAR : 1945, 1948, 1953

Saraçoğlu'nun Moskova ziyaretinin sonuç vermemesi ile Türk - Sovyet ilişkilerinde ilk büyük yara açılır. Bu noktaya varılmasında iki tarafın da kendine göre kusurları olmuştur. Türkler Sovyetleri tecrit etme hareketi içinde olan İngiliz - Fransız cephesi ile anlaşmakta belki acele etmişler, dünya konjonktürünü iyi değerlendirememişler; Sovyetler ise, yeni İsmet İnönü iktidarının Üçlü Andlaşmaya dahil ettiği 2 numaralı protokolle (Andlaşmanın Türkiye'yi Rusya ile herhangi silâhlı bir ihtilâfa sürmeyeceğine dair) her şeye rağmen denge politikasına sadık kalmak isteyen Türkiye karşısında gereken suples ve anlayışı göstermemişlerdir. Türkleri tamamen Batı kampına kaymış sayan ve Karadeniz'deki güvenliklerini tehlikeli gören Sovyetlerin bu anlayışsızlığı gittikçe bir fobi halini alacak ve gene André Fontaine'in anlattığına göre, 1940 yılı sonlarında Almanlarla Avrupa statüsü üzerindeki gizli müzakerelerinde, Boğazlar için, bunları tamamen kendi nüfuz sahalarna sokacak bir rejim teklif edeceklerdir.

TÜRKİYE YALNIZ!

Sovyetlerin bu tutumu 19 Mart 1945'de had noktasına varır. Bu tarihte Ruslar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği olarak hatalarının en büyüklerinden birini işlerler ve :

(1) Şartlara uymadığı ve köklü değişikliklere ihtiyaç gösterdiği gerekçesi ile 1925 Saldırmazlık Paktını feshederler, daha doğrusu yenilemeyeceklerini bildirirler;

(2) Aynı yılın Haziranında yeni bir andlaşmanın şart-

ları olarak Çanakkalede üs talebinde bulunurlar ve gayri resmî olarak Kars'la Ardahan'ı isterler.

Bu şartlar Türkiye tarafından reddedilir. Şimdi bu olayları o günkü dünya konjonktürü içine oturtalım. Bu döneme ait hâtırat ve diğer vesikaların özlü bir toplamı olan André Fontaine'in kitabı ve Yapı Kredi Bankası tarafından hazırlatılan "1939-1963 Kronolojisi"ne göre :

1944 yılındaki Moskova seyahatinde Churchill, (ki bu ziyarette Balkanlar nüfuz sahalarına bölünmüştür) Boğazlar rejiminin revizyonu konusunda Stalinle anlaşır.

Şubat 1945'de Yalta Konferansında Stalin Churchill'le Boğazlar konusundaki konuşmalarını ortaya atar. Amerika ve İngiltere'nin bu konuda Rusya'nın karşısında olmadıkları görülür. Aynı yılın Mart ayında, yani bir ay sonra, Sovyetler 1925 Andlaşmasını feshederler. Hazıranda taleplerini ortaya sürerler. Talepler reddedilir.

Temmuz başında Türkiye Hasan Saka'nın bir demeci ile hudut tâdili veya arazi tâvizlerinin söz konusu olmaya- cağını bir kere daha ifade eder.

Temmuz ortasında Potsdam Konferansı toplanır. Boğazlar tekrar söz konusudur. Stalin Boğazlarda üs verilmesi şartıyla Kars ve Ardahan'dan vazgeçeceğini söyler. Bir ara bu üssün Yunan Trakyasında Dedeâğaçta olmasını ister. Anglo-Amerikan'lar su geçitlerinin her türlü seyrisefere açık olması tezini savunmakla beraber, daha Rusya'nın karşısında kesin olarak yer almış değillerdir.

Ağustosta Türkiye Sovyet taleplerini kabul etmeyeceğini bir kere daha bildirir.

Ve bu tarihten ancak 6 ay sonra Şubat 1946'da Anglo-Amerikan tutumu sertleşmeye başlar, Nisanda Missouri gelir ve Ağustosta Amerikalılar ve İngilizler aynı ay içinde Montreux rejiminin tâdili için verilen ve 5. maddesiyle Boğazlar'ın Türkiye ile müşterek savunmasını talep eden Sovyet notasını reddedererek Türkiye'nin yanında kesin olarak yer alırlar.

Bu tarih sıralamasından çıkan sonuç şudur : Bugünkü müttefiklerimiz yanımızda olmadıkları, Nihat Erim'in bir konuşmasında söylediği gibi Türkiye'nin istilâsı haberini radyoları başında beklemekle yetindikleri bir sırada, Ruslara hayır diyebilmiş ve hayır kabul ettirebilmişizdir. Sovyetlerin 1945'te karşılıklı saldırmazlık durumunun kalkmasına paralel olarak getirdikleri yeni pakt teklifi, aslında ultiमतom niteliğinde toprak taleplerinden başka bir şey değildi. Ve bu hareket, bir kez daha Karadeniz'deki güvenlik endişesinden doğmasına ve Doğu Avrupa'daki güvenlik meselesinin sert strateji icaplarına ve buradaki ideolojik imkânlara dayanmayan farklı bir karakter taşımasına rağmen, Türkiye'nin tek başına takındığı cesur tutum olmasaydı, Türkiye'yi, Baltıklar gibi bir istilâ sahası haline getirmemekle beraber, Sovyetlerin peyki durumuna düşürebilirdi. Türk dış politikasının hatası bu sonucu 1946'ı izleyen yıllarda iyi değerlendirememiş olmasıdır. Bunun başlıca misalini 1948'de görürüz.

SOVYETLERDE DEĞİŞME

O yılın Kasımında Sovyetlerin gayri ciddi bir hava içinde yapılmakla beraber, Türklere bir yakınlaşma teklifi olur. Daha doğrusu Sovyetler, böyle bir yakınlaşma için zemin yoklaması yaparlar. Bu zemin yoklaması, Sovyet Büyük Elçiliği binasında, ekim ihtilâli yıldönümü resepsiyonu sırasında ve bütün kordiplomatik önünde Hasan Saka hedef alınarak Büyük Elçi Lavrişef tarafından yapılır. Sovyetlerin yeni davranışına, Türkiyenin Batı camiası dışında hareket edemeyeceği ve kuzey komşusu ile müstakil bir yakınlaşma politikasına girişemeyeceği gerekçesiyle itibar edilmez.

Türk Hükümetinin tutumu, Sovyet Elçiliğindeki olaydan bir müddet sonra toplanan CHP Meclis Grubunun kapalı bir toplantısında kararlaştırılmıştır. Oysa, Türkiye o sırada nisbeten serbesttir ve kendisini harp öncesi şartları içinde imzalanan ve nazari olmaktan ileri git-

meyen Üçlü İttifak dışında Batıya bağliyan yegâne bağ, ona hiç bir vecibe yüklemiyen 1947 Truman Doktrindir. Kanımızca, Türkiye, 1945 te kendi imkânları ile bağımsızlığını koruyabilmiş olduğu gerçeğini gözönünde tutarak bu durumdan faydalanır ve geleneksel denge politikasına dönmek yolunda hiç olmazsa ihtiyatlı bir adım atabilirdi. Kaldı ki, 1948'de dünya konjonktürü böyle bir tutumu haklı çıkaracak karakterdeydi.

Bu 1948 yılı ilginç bir yıldır. Daha NATO yoktur. O yılın Şubat ayında Çekoslovakya'daki komünist darbesiyle Demir Perdenin kurulması tamamlanmıştır. Bu bir bakıma 1948 yılına harp sonrası Sovyet ideolojik yayılmasının zirve âm niteliğini vermekte, fakat bir bakıma da, Sovyetlerin Doğu Avrupa'daki bütün niyetlerinin gerçekleştirilmiş olmasıyla, onu bu ideolojik yayılmanın duraklama anlarından biri yapmaktadır. Bu yıl aynı zamanda Sovyet ideolojik yayılmasında bir çöküntünün olduğu yıldır. Nitekim Çekoslovakya'daki darbeden kısa bir müddet sonra Belgrad Moskova başkaldırır ve Doğu Blokunda ilk büyük kavga başlar. Ancak Sovyetler Yugoslavya'yı Kominform'dan atmaktan başka hiçbir harekette bulunmazlar.

1948 yılında Türkiye dahilinde de enteresan bir siyasi konjonktüre şahit olmaktadır : Bu yıl içinde Amerika, Truman Doktrini ile öngörülen askerî ve iktisadi yardıma dayanarak Türkiyenin bünyesine yoğun bir şekilde sızmaya başlar ve sorumluluk duygusuna sahip Türk yöneticilerinde ilk direnmeler başgösterir. Aynı yılı Amerikan askerî işyerlerindeki Türk işçilerinin haklarını kısıtlayan ilk ikili andlaşma imzalanır. Buna mukabil o yıl Sovyetler, iki sene Büyük Elçisiz bıraktıkları Ankara'ya Lavrişef'i gönderirler. Biraz önceki düşüncemizi tekrar ederek diyebiliriz ki, 1948 yılı, Sovyetlerin gerek dünya gerek Türkiye sahnesindeki durumları bakımından Türk dış politikasında yeniden bir dengeye gitmek için imkânlar sağlayan bir yıldır. Oysa 1948, Türkiye'nin Batı Blokuna devamlı bir sapanışının başlangıcı olmuştur.

10 YILIN KRONOLOJİSİ

Batıya saplanmış, dünya konjonktürünün bütün işaretlerini hiçe sayarak ve gittikçe yoğunlaşarak 10 yıl devam eder ve Türk dış politikasını bugün içinde bulunduğu duruma götürür. Bu 19 yılın kronolojisi kısaca şudur : 5 Mart 1953'de Stalin ölür. Aynı yılın 30 Mayıs'ında Sovyet Hükümeti Türkiye'ye verdiği bir nota ile hiç bir toprak talebi olmadığını resmen bildirir. (1956'da da, Montreux'un 20 yıllık süresi dolduğu zaman anlaşmanın otomatik olarak yenilenmesine karşı olmamakla, mevcut Boğazlar rejimini zımnen kabul edeceklerdir.) Rusya artık genel politikasında, 1956 Komünist Partisi Kongresinde "Coexistence" prensibinin kesin olarak ilanı ve "Cominform"un lâğvı ile sonuçlanacak uzlaşma dönemine girmiştir. Ancak, Türkiye'de 1950-1960 rejiminin yapısı, bu durumun değerlendirilmesine mânidir. Gerçi Türkiye'nin o sırada daha bir yıl önce girdiği NATO'dan ayrılması lüzumsuz bir hareket olabirdi. Ancak, Sovyetlerle daha olumlu bir ilişkiler iklimine gidilebilir ve hiç olmazsa Soğuk Harb ortamında artık yavaş yavaş kurulmaya başlayan akliselim adalarına bir yenisi ilâve edilebilirdi. Tam aksi oldu.

1945 - 1950 arası Türk dış politikasında görülen dengesizliğin izah edilebilir tarafları vardır. Fakat 1950, hele 1953 yılından sonra olanlar affedilmez niteliktedir. Zaten bu andan sonra olaylar galopan bir hastalık gibi gelişir. Menderes rejimi yalnız Sovyetlerin bütün yaklaşma teşebbüslerine sırt çevirmekle kalmaz, Dünya sahnesinde Sovyet yayılmasının yerini almaya başlayan Amerikan emperyalizmine âlet de olur.

1954 Cenevre Andlaşmaları Asyanın harp sonrası meselelerine ışık tutan olumlu kararlarla sonuçlanmıştı. Amerika Cenevre'yi sabote eder. 1955 de Bandung'da yeni bir dünya, bir denge dünyası, Üçüncü Dünya doğar. Amerika bu dünyayı karşısına alır. Bütün bu hareketlerde Türkiye Amerika ile beraber ve tarihi akıma karşıdır. Ve

Menderes Doğu'dan uzatılan barış elini sıkacağına, Amerika ile beraber Dođuyu boğmak için kurulan Seato - Bağdat Paktı hattının başlica mimarlarından biri olur. Bu arada Túrkiye parça parça úsler ve diğer saldırı rampaları haline getirilmektedir.

Amerikanın 1958 Lübnan müdahalesine katılan uçakları İncirlik Alanından kalkar. Sovyet Rusya üzerine dúřürülen ve 1960 Zirve konferansının dağılmasına sebep olan U-2 Amerikan Casus uçağı da İncirlik'den kalkar. Túrkiye NATO'ya Amerikadan sonra en çok asker veren úlke olur. Amerikalılara imtiyazlar artık bol keseden dağılmaktadır. Nereye dayandığı, kimin akdettiği belli olmayan ikili andlaşmalar iktidara bile hesabını şaşırtacak ölçüde artmıştır.

Ve nihayet 5 Mart, 1950'de Amerika'nın Túrkiye'ye müdahale imkânını sağlayan meşhur "Dolaylı Saldırı" andlaşması Ankara'da imzalanır. Yürürlüđe girmesinden 14 ay sonra B. M. Meclisine getirilen bu andlaşma ile, denge politikasının yıkılması tamamlanır ve o günkü iktidarın Türk toplumunun güvenliği ve çıkarları ile hiç bir ilişkisi kalmaz.

TAVSİYE EDİLEBİLECEK BAZI KİTAPLAR

- Olaylarla Türk Dış Politikası (1919 - 1965)
Siyasal Bilgiler Fakóltesi - Dış İşleri Bakanlığı YAYINI
- Ali Halil. Atatürkçü Dış Politika ve Nato ve Túrkiye Gerçek Yayınevi. TL. 10
N. Fahri. Amerikan Harp Doktrinleri
Yön Yayınları. TL. 12,50
- Doğ. Dr. Türkkaya Ataöv. Amerikan Belgeleriyle Amerikan Emperyalizminin doğuşu.
Doğan Yayınları TL.7

TÖS EĞİTİM EL KİTAPLARI

- Öğretmenin Uyandırma Görevi
- Sendika ve Grev
- Türk Halkının Beslenme Sorunu
- Toprak ve Tarım Sorunu
- Savunma Stratejisi ve Ulusal Ordu
- Dünya ve Türkiye
- Montaj Sanayii
- Türk Eğitiminin Çıkmazları
- Öğretmen ve Politika
- Maden Sorunumuz
- Petrol Sorunumuz
- Sayılarla Ülkemiz Türkiye
- Dış Yardımla Kalkınma Olur mu?
- Türkiye'de Sosyal Sınıflar
- Sağlık Sorunumuz
- İlaç Sömürücülüğü
- Ulusal Gelir Dağılımı
- Doğum Kontrolü
- Özel Yüksek Okullar
- Faşizm
- Yeni Sömürgecilik
- Konut Sorunumuz
- Ortak Pazar
- Kredi Yağması
- İnsanlığın Üretim Aşamaları

Bu el kitapları, konuyu en iyi bilen uzmanlara yazdırılmaktadır.

**TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI
GENEL MERKEZİ**

**Gazi M. Kemal Bulvarı 14/1
Yenişehir — ANKARA**

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın üyeleri için çıkardığı bu el kitapları, toplum ve ülkemizin temel sorunlarına ilişkin öz bilgileri kapsamaktadır. Devrim için eğitimin ana gereği; toplum ve ülkemizin içinde bulunduğu durumu halka açıklayan doğru ve sağlam bilgidir. Bu bilgiler ne kadar çok insana ve kitleye malolursa, devrimci bilinç ve eylem o kadar güçlenir. Öğretmenlerimiz bu bilgileri sınıf içinde ve sınıf dışındaki etkinlikleri sırasında kullanacaklardır. Eğitim El Kitapları devrimci eğitim eyleminde başlıca kaynağımız olacaktır.

FİYATI : 100 KURUŞ